

Minden másképpen van

I. ELŐSZÓ

amelyben az író sok mindenért Thiering Richárd úrra hárítja a felelősséget

Azt mondják, hét város versengett azért, hogy a maga szülöt-
tének mondhassa Homéroszt, pedig nem volt futballista,
még csak ökölvívó sem. A civilizált ember, persze, csak mosolyog
az efféle csacsiságokon, de azért megbocsátja. Ausztrália őserdei-
ben még ma is élhetnek primitív népek, amelyeknél az író többet
jelent a balösszekötőnél, de a fejlődés útja kérlelhetetlenül egye-
nes út, végül a maguk helyére kerülnek az írók is és a balössze-
kötők. Őserdő különben van másutt is.

A költővel még a középiskolában találkoztam. Tanárom, akit
már többször megénekeltem, sovány emberke volt, csapott vállú
— nem csoda hát, hogy ő is Homérosz-szurkoló volt, holott akkor
már olyan világnagyságok játszottak a néhai MTK-ban, mint Orth
Gyuri és Kertész II. Mi, diákok, elnéző beletörődéssel vettük tuda-
másul, hogy a tanár úr nem a Révész-Csüdör hátvédpárról beszél
az úgynevezett irodalmi órákon, hanem a görög költőről. Mi jól
tudtuk, hogy a görög futballsport még gyermekcipőben jár, de hát
hadd teljék a kedve a tanár úrnak és az osztályzókönyv is az ő
kezében volt — nem jó vitába elegyedni olyanokkal, akik osztályzó-
könyvet tartanak a kezükben. Elhittük neki, különben ezt az állí-
tását bizonyos Goethe-nevű germán költővel is bizonygatta, hogy
ama Homérosz teremtette meg a bátor embert, Akhilleuszt és az
okosat, Odüsszeuszt. És mert lecke volt, könyv nélkül fújtuk az
éposz első sorait:

*Pusztító haragját, istenasszony, zengd meg
Peleus magzatának, a hős Achillesnek,
Mely bajt a görögre ezrivel zújtott,
Sok bajnoki lelket Hadesbe taszított
S testük repesőikkel, ebekkel etette...*

Távol áll tőlem a szándék azt kérni az olvasótól, hogy az idézett öt sort megtanulja. A továbbiak során majd kiderül, hogy éppen arra akarom megkérni az egykori kollegáim által nyájasnak becézett olvasót, hogy ezt se tanulja meg. Éveken át abban a meggyőződésben éltem ugyanis, hogy a nagy görög költő valóban ezt és valóban így mondta. A figyelmes olvasó azonban rájött arra, hogy a szövegben Akhilleusznak mondtam a hős Achillest és ez nem véletlen. Gyarló neveltetésem az oka mindennek, a korombeli iskolai oktatás elmaradottsága és nem utolsó sorban a már említett Thiering Richárd úr, aki mindenért felelős.

Csengery János magyar szavai tolmácsolták az én számomra Homérosz halhatatlannak hitt sorait. Furcsállottam ugyan, hogy a hős Achilles repesőkkel etette a hiádesbe taszított görögök testeit; a szót, hogy »repeső« általában nem használtuk otthon, vagy ha mégis, akkor repeső örömré gondoltunk és nem falánk madarakra. Mint afféle tandíjmentes, nem igen gondolkodtam az iskolában, ezt inkább azokra hagytam, akik fizették a tandíjat, azoknak szabad volt gondolkodni is, bár célszerűbb volt, ha gomboztak ehelyett, vagy kiszorítót játszottak. A tandíjmentes azonban egy kicsit állami gyereknek számított és ha csak nem akarta elveszíteni a tandíjmentességet, nem cselekedett meggondolatlan dolgokat, mint amilyen a gondolkodás is. Egye fene a repesőket, gondoltam, hadd lakmározzanak a görögökből, jut is, marad is, lám, az ebek sem jártak rosszul.

Évtizedeken át hittem a tanár úrnak, Homéroszunk és külön Csengery Jánosnak is, amíg csak kezembe nem került Devecseri Gábor új fordítása. És most hallgassa meg ezt az öt sort az olvasó is:

*Istennő, haragot zengj, Péleidesz Akhilleuszét,
A vészest, mely sokezer kint szerzett minden akhájnak,
mert sok hősnék erős lelkét Hádészra vetette,
míg őket magukat zsákmányul a dögmadaraknak
és a kutyáknak dobta. Betelt hát Zeusz akaratjaj...*

Ime, így dőlt meg bennem a sokévtizedes hit. Akhájjá váltottak a bajnoki lelkű görögök, Akhilleusz a hős Achilles és a képzület szárnyán repesők, utálatos dögmadarakká. Nem fontos, mondhatná az olvasó, megváltozott időközben a nyelv, fejlődött a fordítás technikája.

De hiszen én hittem abban, hogy ismerem Homéroszt.

Érzik-e, mit jelent az, ha az emberben megroppan a hit? Ime, engem hibásan készítettek elő az életre, én azt hittem, hogy tudok, én azt hittem, hogy a tudás örök és változatlan. A repeső azonban dögmadár. Valóban betelt volna Zeusz akaratja? Már abban sem tudok hinni.

— Én készültem, tanár úr kérem — mondanám a csapott vállú emberkének —, maga tudja, hogy én mindig készültem, hiszen tandíjmentes voltam, nekem készülnöm kellett. Akinek csak két gyengébb osztályzata volt, féltandíjmentességre bukott és akinek három, az fizethette az egész tandíjat. Anyám özvegyasszony volt, tanár úr, nekem készülnöm kellett. És most mondja meg, mire készültem, ha nem repeső a repeső és ha Achilles — Akhileusz?

A könyvünket, az elsőt, a Királyi Magyar Egyetemi Nyomda adta ki. Hát már a Királyi Magyar Egyetemi Nyomdának sem lehet hinni?

És itt van lám, a könyvben: Felelős: Thiering Richárd.
Ez a Thiering Richárd sok mindenért felelős.

II. ELŐSZÓ

amelyben Seyfert Ottó tanár úr egyre kisebbé válik és végül elenyészne, ha tudna.

Említettem, hogy a tanár úr sovány emberke volt és csapott vállú, de ez sem igaz. A tanár úr valóban sovány volt és valóban csapott vállú, ha a mai szememmel nézem. Vajon (mi még »vajjon«-nak írtuk a »vajon«-t és azt hittük, ismerjük a helyesírást. Ebben is tévedtünk.) akkor sovány volt-e az óriás, aki a dobogón ült és előtte volt az osztályzókönyv? Nem volt sovány, nem volt csapottvállú. De én akkor még nem tudtam, hogy az óriásokat nem anya szüli, hanem az osztályzókönyv. Azt hittem, hogy a tanár úr, osztályzókönyv nélkül is akkora, amekkorának én látom, hiszen még azt sem tanultuk, hogy legelső sorban a saját szemének ne higgyen az ember.

Nem mondom, bizonyos tandíjmentes gyanú már élt bennem. A tanár úr nem szerette Ady Endrét és sokszor mondta, hogy ki volna olyan hülye ebben az osztályban, hogy megértené a Fekete zongorát, amely bolond hangszer, sír, nyerít és bűg?

A Hartmann Frici ilyenkor mindig nyerített; nyerítve mondta, hogy ő bizony nem érti és a tanár úr örült a Frici nyerítésének. Én nem nyerítettem, mert én délutánonként már szerettem Ady Endrét és a verseit. Délelőtt nem szerettem, mert délelőtt jártunk iskolába és ott nem volt szabad szeretnem. Egy tandíjmentes ne szeresse azt, akit a tanár úr nem szeret. Kár, hogy ezt az alapvető életbölcsest elfelejtettem akkor felírni magamnak, később sokszor nem jutott eszembe, amikor kellett volna. Ezért, mint afféle bolond hangszer, gyakran sírtam, nyerítettem és bűgtam. Ha saját kárán tanul a bolond, viszont szerencsésen tanul, aki más kárán tanul.

A tanár úr, szóval, sovány emberke volt, csapott vállú, de óriás.

Az óriás gyakran dicsekedett azzal, hogy személyesen ismeri Babits Mihályt.

— A Miska — szokta mondogatni —, minden írását nekem mutatja meg először, mielőtt nyomdába adná. Elolvasom, a tén megmondom a Miskának, hogy itt így, amott meg úgy, az a névelő felesleges, a szörendet változtatni kell.

Elképzeltem a Miskát, aki szorongva ül a tanár úr előtt. A tanár úr kezében plajbász és előtte, ha láthatatlanul is, az osztályzókönyv. És nőtt, egyre nőtt a tanár úr, akinek csak Miska a Babits Mihály és ennekfolytán halhatatlan Ottóvá válik csakhamar. Ottónak hívták ugyanis, Seyfert Ottónak, de az olvasó ne csodálkozzék, hogy nem tanítják nevét az iskolákban. Az iskolák már ilyenek, inkább Adyt tanítják, bár ki tudja...

Sokáig nőtt Ottó, már akkora volt, hogy alig fért el az osztályban, amikor egyszer az a tisztesség ért, hogy hazakísérhettem. Egy ilyen kíséret megfelelt a jeles osztályzatnak, nem mindenki kísérhette haza a tanár urat, ahhoz a tudás is kevés volt: hinni kellett benne és neki tudnia kellett, hogy hiszünk. Én hittem Ottó tanár úrban és csak most látom, hogy csapott vállú volt és nagyon soványka és kopott volt a ruhája és a tudása is.

Ahitattal bandukoltam mellette az utcán és hallgattam. Őt hallgattam, aki ilyenkor is nevelt, holott akkor még nem fizették az ilyen honoráris órákat külön. Ő, Ottó tanár úr, éjjel-nappal nevelő volt, magyar királyi állami nevelő, csakúgy, mint a már említett magyar királyi állami nyomda, amely repesőnek mondta a dögmadarat, amiért viszont Thiering Richárd úr felelős.

Mentünk az utcán és a tanár úr nevelt. Egyszerre csak egy ismerős úriember jött szembe velünk, sovány, elgondolkozó szemű, sötétruhás úriember. A Miska volt, a Babits Mihály. Nem tehetek róla és most, utólag kérek érte bocsánatot Ottó tanár úrtól, de én valóban ismertem Miskát. Akkor már mostohaapám volt és a mostohaapám újságíró volt, kormánypárti. Ez fontos, hogy kormánypárti volt, már csak azért is, mert azt hiszem, elsősorban miatta lettem ellenzéki. Nagyon utáltuk egymást. Ha Freud professzort már akkor ismertem volna (sajnos, még most sem ismerem), akkor talán tudtam volna, hogy a mostohaapám azért utál, mert tudat alatt féltékeny édesapámra, akinek tagadhatatlan kapcsolatai voltak az ő feleségével. Az ilyesmit általában nem szeretik az emberek. Én azonban akkor még ennyire sem ismertem Freud professzort, viszont Miskát azért ismertem, mert a mostohaapám kormánypárti újságíró volt.

Elfelejtettem megemlíteni ugyanis, hogy a felnőttek akkoriban az első világháborúval voltak elfoglalva és a trafikokban nem volt cigaretta. Tisztességes ember nem is tudott füstölőnivalóhoz jutni, ám egy kormánypárti újságíró, mint az én mostohaapám is, tudott. Így aztán gyakran járkáltam cigarettás és szivaros dobo-

zokkal ide-oda... Molnár Ferenchez, Katona Nándorhoz (híres festőművész volt akkoriban) és hát, a többi között, Miskához is, aki kézíratait Ottó tanár úrnak mutogatta.

Miska nem köszönt Ottó tanár úrnak és Ottó tanár úr nem köszönt Miskának. Miska azonban — nagy tapintatlanság volt tőle —, köszönt nekem. Azt mondta: — szervusz, kis Sajó! Ugyanis Sajónak hívták a mostohaapámat, Sajó Sándornak és Miska azt hitte, hogy nekem is Sajó a nevem.

— Ki volt ez? — kérdezte a tanár úr.

Bennem egy kicsit összedől a világ. Ady Endre bolond hangszere zakatolt az agyamban és a középfokú iskolai oktatás és osztályzatom, a leendő, természetesen magyar nyelv- és irodalomismeretből.

És amíg kinyögtem, hogy ez a Miska volt, a Babits Miska, azt vettem észre, hogy Ottó tanár úr egyre kisebbé válik, már csak akkora, mint én, már kisebb, már egészen kicsi.

A tanár úr határozottan zavarban volt és az sose jó, ha a tanár zavarban van a diák előtt. A diáknak nem jó.

És attól kezdve megint megváltozott valami, egy hittel megint kevesebbem volt. Talán arra gondoltam, nem tudom biztosan, hogy hány hitet kell elveszíteni az embernek addig, amíg hinni tud?

Még nem tartok ott, még mindig nem tudom.

III. ELŐSZÓ

amelyben az író bizalmas természetű vallomást tesz az olvasónak az Első Lányt illetően, aki életében jelentkezett.

Sokáig éltem abban a meggyőződésben, hogy a gyermeket a golya hozza és valójában máig is sajnálom, hogy ez a hittem is a többiek mellé került, életem padlására, ahol — a többi ócskaság között —, egy kávéfőzőt is őrzök. Valamikor azt hittem, hogy a kávé csak akkor kávé, ha éppen abban a főzőben főződik. Kombinált üvegfőző, ezüstös színű fémmel kombinálva. Amikor a kávé elkészült benne, füttyülni kezdett — alighanem a gőz füttyült. Nevetni tudtam azokon, akik füttytelen kávé ittak; szegény, elesett embernek tartottam őket, akik nem értik az élet szépségeit. Ma már zenekíséret nélkül iszom a kávé, ez alighanem a korrall jár.

Az Első Lányt, aki életemben jelentkezett Lilinek hívták, Blankának és Ilonkának.

Tulajdonképpen nem tudtam, hogy miért vannak a világon nők, ezt a körülményt igen sokáig a világ, illetve az élet egyik nagy értelmetlenségének hittem és sokkal később ismét, Mi, gyerekek, gomboztunk, golyóztunk és futballoztunk. A nők, akik éle-

temnek e kezdeti szakaszában jelentkeztek, nem gomboztak, nem golyóztak és nem futballoztak. Főzöcskét játszottak, ami egészen nevelésesebb játéknak tűnt előttem és babákat öltöztettek, ami még nevelésesebb volt. Később bújócskát játszottunk velük, sötét szobában, ez már érdekesebb játék volt, csaknem olyan izgalmas, mint egy futballmérkőzés, bár sokáig nem tudtam megmagyarázni magamnak, hogy ugyan miért is játszom ezt a játékot, miért keresem a sötétben a Lilit, amikor úgysem tudok mihez kezdeni vele, ha megtaláltam és a Lili vihog.

Lili fekete volt és vihogott; Blanka barna volt, Ilonka szőke, de ők is vihogtak. A napokban, ezt muszáj közbevetőleg elmondanom, találkoztam az egyik Elsővel, egészen váratlanul, szinte megbotránkozva. Betértem ugyanis az egyik kiskocsmába, közvetlenül a sorompó előtt. Csúf kiskocsmá, piszkos, italszagú, — emberek, akik adnak magukra, sohasem nyitnák ki az ajtaját. De mit keres egy fiatal lány ebben a csúf kiskocsmában?

A fiatal lány foghíjas öregasszony volt, aki rámnézett és nevetni kezdett. De miért nevet egy fiatal lány, aki foghíjas öregasszony?

— Ugye, nem ismer meg? — kérdezte.

Valamit makogtam, nagyon bizonytalanul, mire a fiatal lány kísérőjéhez fordult, borostás állú öregemberhez:

— Együtt játszottunk gyermekkorunkban — mondta —. Csókolóztunk is.

Furcsa fiú lehettem, ha foghíjas öregasszonyokkal csókolóztam — ez volt első gondolatom. Aztán ránéztem a borostás állú öregemberre és megtapogattam saját államát. De ez csupán egy kiskocsmá-kitérő...

Életem három Első Lánya — egyformán szerelmes voltam mind a háromba — bevallom most már, sok álmatlan éjszakát okozott akkoriban. Valahogy inogni kezdett bennem jóleső biztos hitem a gólyában. Olyan szép volt a világ addig, olyan tiszta, olyan gólyafehér. Vihogni kezdett a világ.

Mi, Emillel — ő barátom volt —, sokszor összeültünk, félretoltuk a figurákat a sakktáblán és töprengtünk az élet furcsaságain. Hogy Lilik, Blankák és Ilonkák vannak. Kitől kérdezzük meg, hogy miért vannak? Édesanyámat nem lehetett, ő mondta a gólyát és kinek higgye el az ember a gólyamesét, ha saját szülő anyjának nem hiszi?

Eretnek gondolatok vertek fészket bennünk és egyre inkább meggyőződéssé vált bennünk az új hit: a felnőttek hazudnak. Ebben különben még ma is hiszek.

Az Első Lány azonban, aki életemben jelentkezett, mégsem Lili volt, nem Blanka és Ilonka sem.

Nem tudom, mennyibe került a világ teremtésekor, de az én időmben egy korona volt a tudás fája gyümölcsének ára. Nem

mindenütt, de a Conti-utcában éppen annyi. Azt sem tudom, kiről neveztek el ezt az utcát, talán Conti Ágostról, a neves olasz filozófusról, aki rájött arra, hogy a filozófia feladata istent, mint a dolgok rendjének végső okát felismerni. Bár a dolgok rendjét és végső okát nehéz lett volna éppen a Conti-utcában felismerni — de mi, ennyire határozott formában, nem is azt kerestük.

Mi, különben, a Conti-utcát Kontnak adományoztuk, a kemény vitéznek, aki (amint tudni illik) szabad halálra kész harminc nemesének élén Budára tartott hajdanában, ám ott a bős Zsigmond király fogadta őket zordonan.

Még deklamáltuk is a verset a szomorú utcában, mi, diákok — féktelenül és hangosan. Alighanem a szorongásainkat akartuk rejtegetni.

Az Első Lánynak nem tudom a nevét. Nem is tudtam soha.

Ott, a Conti-utcában, elrepült a gólyamadár. Aztán szédülve, félve, szégyenkezve kitántorogtam az utcából. Azóta sok más utcát bejártam, de a dolgok rendjét és végső okát másutt sem találtam meg.

IV. ELŐSZÓ

amelyben az író ráeszmél arra, hogy egy és mást kifejejtett előszavaiból és ezt utólag határozottan rosszallja.

I dőközben eltűntek a könyvkereskedések kirakataiból az angol és francia írók művei, a színházak is inkább a nagy német irodalom jeleseit részesítették előnyben. Shakespeare később kegyelmet kapott, aminek alighanem az volt az oka, hogy nem volt túlságosan jó véleménnyel egyes angol uralkodókról, valamint a szigeti udvartartás egyes kiemelkedő személyiségeiről.

Az említett körülmények kétségtelenné tették, hogy a viszony alaposan megromlott az egyébként rokoni kötelékben álló uralkodóházak között és ennek következtében hivatalos és egyházi körökből sürgős felhívással fordultak az egek urához, miszerint említett körök helyesnek tartanak, ha az égi őfelsége megverné Angliát. Tekintettel azonban arra, hogy a szembenálló felek ellenkező értelmű kívánsággal fordultak az említett hatalmakhoz, az égi adminisztráció a kérdés érdemleges elintézését az érdekeltekre bízta, amiből különböző komplikációk keletkeztek.

Mi, az iskolában, örömmel vettük tudomásul, hogy dicsőséges új napok várnak hazánkra és ennek következtében kissé meglazult a fegyelem és az intő-róvó konferenciák is többszörösen halasztást szenvedtek. Egyes határozottan aggasztó körülményeken azonban átsiklottunk.

Itt volt például október hatodika. Mi, hazafias szellemben nevelt középiskolás diákok, jól tudtuk, hogy dicsőségesen uralkodó királyunk ezen a napon akasztotta fel (és lövette agyon) az aradi tizenhármát. Az olvasó meg fogja érteni, hogy mi határozottan rosszálltuk őfelsége illetően működését, bár tisztában voltunk azzal is, hogy mindamellett a legelső magyar ember a király, mégpedig nem akármilyen, hanem apostoli király. Tanáraink a kötél-táncos ügyességével igyekeztek átsegíteni bennünket a kellemetlen igazságon, nyilván mi sem gondolkoztunk túlságosan. Mindenesetre együtt ünnepeltük az áldozatokat a hóhérral és ez legfeljebb az áldozatoknak lehetett kellemetlen, ám ők nem nyilatkoztak.

No, mindegy. Itt álltunk ezzel a szent háborúval, (mert szent volt az a háború is), és apró zászlókkal rohángáltunk a körúton, miközben annak a kívánságunknak adtunk meglehetősen hangos kifejezést, hogy vesszen Anglia, ami nem is láts ott olyan egészen bolondos kívánságnak. Természetesen óva intettük Szerbiát is, bár kissé parlagiasnak látszó intellemmel, amelyet még le is kótáztak igyekvő zeneszerzők.

Eleinte határozottan abban a hitben éltem, hogy a háború igen kellemes intézmény. Fiatal tanáraink egy része, köztük a legszigorúbbak, bevonultak házafias kötelességüket teljesíteni. Helyettük foghíjas öregurakat kaptunk, akadémikusokat, protekciós költőket, akik közül még tehetséges is akadt, bár ezt alighanem nem tudták róla azok, akik front helyett iskolába küldték. Horváth Henrikre gondolok, a kitűnő műfordítóra, aki nem csinált titkot abból, hogy fütyül ránk és a közoktatásra. Csengetéskor bejött az osztályba, felment a dobogóra, maga elé tette papírjait, orrára engedte szemüvegét és tökéletesen megfeledkezett rólunk. Ha nagyon lármáztunk, akkor felnézett, homlokára tolta a szemüveget és nagyon csendesén, mondhatnám mélabúsan csak annyit mondott:

— Szarfejúek!

Ez tetszett nekünk, ebből szállóige lett, ezt magunkkal vittük az életbe, amelyre oly sikeresen előkészített bennünket a középiskola. A kacsakezű Vilmos császárnak kellett jönnie, valamint az erőskezű Tisza Istvánnak, — jönnie kellett a fiatal német nagyipar olyannyira diadalmas előretörésének, flottaprogramnak és ő szent felsége Ferenc József mindent megfontoló és meggondoló bölcsességének, amíg egy magyar királyi állami felső reáliskolában, egy magyar királyi állami középiskolai tanár először mondhatta ki őszinte véleményét tanítványairól és még sok mindenről:

— Sarfejúek!

Mi ezt az igazságot természetesen kedves tréfálkozásnak vettük és még mindig lelkesedtünk. Krenkó tornatanár úr vezetésével kijártunk a ligetbe, felsorakoztunk — ezt nagyon katonásan csináltuk, a tanár úr gyakran megdicsért érte — és a bolgár him-

nuszt énekeltük, hogy *Sumi Marica, okrvavéna*... Persze, nem értettük, de talán nem is lett volna jó megtudni, hogy mit susognak a Marica-folyó véres habjai. A török himnuszt, bár a törökök is szövetségeseink voltak, nem énekeltük, mert azt nem tudta Krenkó tanár úr, egyébként azonban igen meleg hangon emlékezett meg őfelségéről a szultánról és a török néppel való ősi kapcsolatainkról. De mit várjon az ember egy tornatanártól?

Folyt-folydogált a világháború és néha már nem is okozott nekünk olyan őszinte örömet, mint amilyen elvárható lett volna tőlünk, hazafias szellemben nevelt középiskolai ifjaktól. Elsősorban azt nehezményeztük, hogy szüneteltek a futballmérkőzések — szerencsére később a kormányzat is rájött arra, hogy a háború sem olyan józú futballbajnokság nélkül. Így aztán hétköznaponként Hindenburgnak szurkoltunk, vasárnap meg az MTK-nak. (Itt be kell vallanom, hogy a nagytőke inkább a Fradinak drukolt, ez az egyik különbség egy magasabb szellemi szférákban élő valaki és a tömeg között.)

Mert én már magasabb szférákban éltem, igencsak látszottak már az oroszlánkőrmök és a lóláb is kilátszott. Kitűnő gombcsapatom volt, amellyel több bajnokságot nyertem, tudtam sakkozni és kártyázni, egyik reménysége voltam a Józsefvárosi Sport Club ifjúsági csapatának és emellett verseket írtam.

Persze, hazafias verseket. Itt van például az egyik, hátha kétségbe vonja az olvasó hazafias múltamat:

HÁBORÚ VAN

Gál László III. a. o. t.

*Háború van, ezt susogják
A tavaszi levelek,
Ezt beszéli minden ember,
Apák, anyák, gyermekek.*

*Háború van, érzem én is
S erre szívem fellobban.
Háború van, óh Istenem,
Mért nem vagyok én ottan?*

*Háború van, és én nekem
Még itthon kell maradni.
Óh Istenem, miért nem lehet
Gyermekeket is sorozni?*

*Háború van. háború van,
Zúgja az egész világ.
Ti férfiak, ti erősök,
Háborúba most tehát!*

A harmadik A. osztályú tanuló verse megjelent »Az Újság« gyermekrovatában, pályadíjat nyert (May Károly egyik könyvét), és a Nagyapó ezt ü ente: »Verseidet már úgy bírálom el, mint a belőlük sugárzó és szép jövővel biztató tehetség javallja és megkívánja. Írástudó ember vagy, azt hiszem, mire felserdülsz, a nyilvánosság számára is alkothatsz majd érdemlegesen. De tanulnod kell, hinned kell, akarnod kell, nem elbizakodnod időnek előtte.«

Mindezt azért közlöm, mert jellemzőnek tartom az akkori kritikára. Mi, a Majtényi Miskával, gyakran irkáltunk egymásról ilyesmit később, most már ez sajnos, nem divat és így sokkal kisebbek is vagyunk. Azonban — és e a másik ok, amiért közöltem — megint csak itt van a hit kérdése. Hogy hinnem kell.

És most összegezzük a dolgokat. Ma már nem hiszem annyira, hogy a háborúval valóban olyannyira dicsőséges napok vártak annakidején akkori hazámra. Alig-alig hiszem már, hogy az apostoli szent korona nélkülözhetetlenül szükséges volna ahhoz, hogy valakiből a legelső magyar ember váljék. És különben is... legelső magyar ember?

Ma már azt sem tartom fontosnak, hogy Vilmos császár kacskakezű volt, ám azt, hogy a fejében mutatkozott némi rendellenesség, his em. Tisza István erős kezében sem bízom és az MTK-nak sem szurkolok. Ami pedig a saját versemet illeti... Ugyan, mi közöm ahhoz a tizenkétéves gyerekekhez?

Horváth Henriknek azonban még hiszek és ez pozitívum.

V. ELŐSZÓ

amelyet csak azért írt az író, hogy az utolsó mondatban megemlékezhessen boldogemlékű Jonathan Swift úrról.

József apánk főherceg volt és hátulról gépfegyvereztette katonáit, ami elég különös megnyilvánulása az atyai szeretetnek. Felesége, Augusta őfensége, vaskos Havanna-szívarokat szvott, mert akkoriban mifelénk csak a főhercegnasszonyok szivároztak és a cigányasszonyok. Elsőszülöttük tökéletes hülyének született, a többi már nem volt annyira tökéletes. Mi az iskolában gyakran gondoltunk fenséges József apánk családjára és mert lojalis állampolgároknak készültünk, megadtuk a köteles tiszteletet a hülye főhercegnek is. József apánkról azt tanultuk, hogy ő a Habsburg-ház magyar főhercege, hát hogyné tiszteltük volna fenségesen agyalágyult fiában is az apát, végeredményben apostoli királyi vér csörgedezett ereikben, ami egészen más vér, mint ami gépfegyver beavatkozás következtében, Galicia és Olaszország szomjas földjeire csorgott.

Hazafias szellemben nevelt diákok voltunk és tudtuk, hogy a hálás hazá nem feledkezik meg fiairól. Az utcákon egyre több katonaruhás rokkant koldus könyörgött a romlandó fillérért, mert a hazának még nem volt ideje megemlékezni csonkult gyermekeiről. Nem tudom, nem beszélgettem velük, de hiszem, hogy boldog volt a vak, hogy a hazának áldozhatta s eme világát és aki csak lábát vagy karját áldozhatta fel, az is boldog volt, bár mérsékeltbben. Csak az idegsokkos katonáktól féltem igazán, ők a fejüket rázták, mintha azt mondták volna: nem, nem, soha többé. Most már tudom, nem ezt gondolták, csak elkeseredésükben rázták fejüket, hogy ők már nem mehetnek az egyre szaporodó frontokra, hogy megvédjék Krupp úr osztalékait. Esetleg csak a Weiss Manfréd úrét, bár neki kisebb osztalék jutott.

Mindenki úgy szolgálta a hazát, ahogy módjában volt. A cipőgyárosok papírtalpú bakancsot küldtek a frontra, alighanem takarékoskodni akartak a bőrrel, ez állami érdek volt, mert sajnos, nem lehetett egy tehénről két bőrt lenyúzni, a tehenek nem voltak annyira hazafiasak. Zsúfolásig megteltek az éjjeli mulatóhelyek, a hadigazdagok érezték, hogy ezekben a súlyos időkben nem volna szép dolog szalmazsákba gyömöszölni a pénzt, a pénznek forogni kell, ez olyan, mint a vérkeringés. Szegények, legszívesebben fekete ruhában, fekete gyászszalaggal a karjukon, otthon üldögéltek volna a kályha mellett, de magasabb állami érdekből kénytelenek voltak mulatókba járni, pezsgőt inni és lányokat csókolni. Ki adjon példát az értelmetlen tömegeknek, ha nem azok, akiket az úristen végtelen kegyelme háborús nyereségekhez juttatott? Vérző szívvel teljesítették hát fájdalmas kötelességüket, hiszen annak a szegény muzsikus cigánynak, annak a kopott pincérnek családja volt otthon, gyermekei, akik kenyeret kértek a tatától és a mamától. Mi lett volna velük, ha a hadigazdagok nem tudták kötelességüket, ha példát nem mutatnak? (Volt egy vezércikkíró, aki azt írta, hogy az emberiség hálás lehet a fegyvergyárosoknak, hiszen százezreknek adnak munkát és ez el kenyeret is.)

Különb en azt is be kell vallanom, hogy nem mindig foglalkoztunk a háború egyes eseményeivel s ha négy szemközt igen nagy ökörnek tartottuk is a dicsőséges emlékű Potiorek tábornagy urat, valamint fenevadnak az ugyancsak dicsőséges emlékű uzsoki hóst, báró Szirmay Sándor altábornagy urat (akiről különben véleményem alaposan megváltozott: megtudtam, hogy kitűnő horgász volt a kegyelmes úr, pompás könyvet írt a horgászportorról) és a hadijelentéseket fogalmazó báró hőtendorffi Conrád kegyelmes úr írói késégéről sem voltunk meggyőződve — foglalkoztunk más egyébbel is, például megalakítottuk a PIK-et, ez volt a Pesti Írók Klubja, amelynek azonban nem sikerült megbuktatnia sem a Kisfaludy-, sem a Petőfi-Társaságot, holott igazán nagy író közöttünk sem volt, viszont elnökünk, a már említett feketehajú Lili, sokkal csinosabb volt a nagyhírű Herczeg Ferencnél.

Lili elnöknő édesapja, Patak Miksa úr, közlegényi rangban szolgálta a hazát. Így lakásuk igen alkalmas volt irodalmi összejöveteleink céljaira. Összejöveteleinken többnyire egyhangúlag megállapodtunk abban, hogy baj van az irodalommal, az öregek ragaszkodnak elfoglalt pozícióikhoz, holott legfőbb ideje volna, hogy meghaljanak és átadják helyüket nekünk. Addig is, amíg irodalmunk jelesei észhez térnek, mindenesetre nem csupán irodalommal foglalkoztunk Patak Miksa közlegény elárvult kétszoba-összkomfortjában. Emlékszem, egyszer éppen a szomszéd lakás konyhájában kuktáskodtam Takács néni mellett; fehér kötény is volt előttem, ahogy illik egy szakácsművészeti tanonchoz, amikor megjelent a konyhában Vértes úr, az ötödik emeletről.

Vértes úr atyai hivatást üzött a már ugyancsak említett Blanka mellett, aki természetesen tagja volt a nagyreményű Pesti Irodalmi Klubnak. Ezúttal éppen mint atya robbant a konyhába és közölte velem (fehér kötény volt rajtam, kezemben főzőkanál), hogy amennyiben mégegyszer meglátna, avagy mások meglátnának Blanka tagtársnő társaságában, ledob az ötödik emeletről.

Tizenötéves voltam akkor, de még ma is büszke vagyok erre a szenvedélyes beszélgetésre. Ha valóban ledobott volna az emeletről, aligha lennék büszke rá, viszont igen sajnálatos dolognak tartom, hogy manapság már senki sem akar ledobni az ötödik emeletről. Ez talán azért van, mert a főzőkanalat mindörökké eldobtam magamtól.

A közhangulat azonban határozottan megromlott már ekkoriban az időkben. Hazafias tömegeink — mi még mindig így tanultuk az iskolában — egyre kisebb lelkesedést tanúsítottak és többször előfordult, hogy hazafias rendőreink kardlappal voltak kénytelenek jobb belátásra bírni hazafias tömegeinket. Megjelentek a fővárosban az ugyancsak hazafias tábori csendőrök is, holott Budapestet csak erős fenntartással lehetett tábornak nevezni. Ökegyelmessége, Lukachich altábornagy úr, egy hazafias szövegezésű plakáton bejelentette a statáriumot: Felkoncolom... kiírtom... agyonlövetem...

Akkortájt olvastam az írországi anglikán pap érdekes könyvét elős ör. A törpék megkötözték az óriás Gullivert. Azok a törpék mindig ilyesmit cselekszenek.

VI. ELŐSZÓ

amelyben csak azt akarja elmondani az író, hogy minden másképpen van.

Ezt azonban már sokan elmondták előtte.